

Echilibrul de gen în produsele mediatice

Programul de susținere a instituțiilor mass-media în asigurarea egalității de gen este realizat de Asociația Presei Independente (API), cu susținerea Programului ONU „Femeile în Politică”, implementat de Entitatea Națiunilor Unite pentru Egalitatea de Gen și Abilitarea Femeilor (UN Women) și Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD), în parteneriat cu Fundația Est-Europeană și Centrul „Parteneriat pentru Dezvoltare”, finanțat de Guvernul Suediei. Opiniile exprimate în acest ghid aparțin autorilor și nu coincid în mod necesar cu poziția Programului, UN Women, alte agenții ONU sau a donatorilor.

Autori: **Ion Bunduchi, dr. Loretta Handrabura**

Machetare computerizată: **Angela Ivanesi**

Tipar: **Bons Offices**

API 2016

Asociația Presei Independente (API)
str. București 41/5, mun. Chișinău
Tel. : (+373) 22 22 09 96
Web: www.api.md

Vademecum¹ pentru instituțiile de presă

Pledoarie în favoarea asigurării echilibrului de gen în mass-media

Mass-media trebuie să asigure echilibrul de gen în virtutea faptului că tratamentul egal al femeilor și bărbaților reprezintă un drept fundamental definitoriu care stă la baza societății democratice moderne și este indispensabil pentru dezvoltarea acesteia.

- Egalitatea de gen constituie o valoare umană fundamentală. Datoria civică a jurnaliștilor este de a susține și a promova valorile umane. Integrarea în activitatea cotidiană a mass-media a egalității de gen echivalează cu valorificarea valențelor acesteia;
- egalitatea de gen oferă posibilități ocupaționale echitabile pe piața forței de muncă și asigură o creștere economică în beneficiul întregii societăți. Un singur exemplu: conform raportului Comisiei pentru drepturile femeii și egalitatea de gen referitor la strategia UE pentru egalitatea între femei și bărbați post-2015 (2014/2152(INI)), datat cu 13 mai 2015², PIB-ul ar crește cu 15% până la 45% dacă s-ar elimina disparitatea de gen în cadrul ocupării forței de muncă;
- egalitatea de gen poate declanșa un potențial pe măsură să evite consecințele alarmante ale schimbărilor demografice;
- echilibrul de gen, însemnând responsabilități egale în sfera publică/privată și armonizarea vieții personale cu viața profesională, poate asigura un model economic sustenabil;
- egalitatea de gen nu lasă teren pentru violența fizică, psihologică sau sexuală și creează condiții pentru participarea pleneră a bărbaților și femeilor în treburile societății;
- echilibrul de gen generează echilibrul social. Orice atingere a echilibrului de gen, cum ar fi, bunăoară, prostituția forțată care, în majoritatea cazurilor are legături cu rețele de crimă organizată și de trafic de ființe umane, aduce atingere și echilibrului social;
- echilibrul de gen elimină nedreptățile sociale cum ar fi, de exemplu, remunerare inegală (salariu, pensie etc.) a femeilor și bărbaților pentru munca de valoare egală;

¹ **VADÉMÉCUM** – carte care servește drept ghid sau care cuprinde noțiunile de bază ale unei discipline (**DEX**)

² <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A8-2015-0163+0+DOC+XML+V0//RO>

- spațiul public aparține în egală măsură bărbaților și femeilor. Și femeile, și bărbații au drepturi egale în a reprezenta comunitatea, societatea, umanitatea. Prin creșterea numărului de femei în rândul reprezentanților politici calitatea democrației crește, făcând corpul reprezentanților mai asemănător cu cel al cetățenilor;
- echilibrul de gen, unde a fost asigurat prin cote de gen sau listele alternative un bărbat/o femeie pentru pozițiile de decizie politică, și-a demonstrat eficiența în combaterea discriminării și a dezechilibrelor de putere între bărbați și femei, dar și pentru îmbunătățirea reprezentării democratice în organismele decizionale politice. Mass-media nu poate să nu promoveze asemenea practici;
- egalitatea de gen este un drept, or, după cum se știe, drepturile „nu cresc pe copaci”. Prin urmare, ele trebuie știute, conștientizate, promovate și asigurate. Este și aceasta vocația unei mass-media profesioniste și responsabile.

Echilibrul de gen vs miturile jurnalistice

Examinarea rapoartelor lunare de autoevaluare ale celor 30 de instituții mediatice participante la Programul de susținere a instituțiilor mass-media în asigurarea egalității de gen în perioada 2015 – 2016 scoate în evidență o multitudine de motive ce împiedică asigurarea echilibrului de gen în produsele jurnalistice. Parte dintre motive, des invocate, sunt neîntemeiate și reprezintă, de fapt, niște mituri profesionale ce necesită a fi demitizate.

Mitul nr. **1**:

„Multe evenimente publice se desfășoară cu prezența exclusivă a bărbaților și, dacă le reflectăm fidel, eroi vor fi bărbații”

Demitizare: este adevărat, sunt evenimente publice organizate de bărbați și cu participarea exclusivă a bărbaților. Doar că:

- a) cea mai „fidelă” reflectare a unui eveniment va fi doar o copie palidă a evenimentului. Este imposibil să comunicăm (în poze, știri, comentarii, analize etc.) totul despre un eveniment real. Este posibil să comunicăm despre esența și relevanța evenimentului;

Echilibrul de gen în produsele mediatice

- b) jurnalistul nu neapărat trebuie să reflecte „fidel” realitatea. Astfel, bunul simț, normele etice și morale îl fac să nu aducă în ochii sau la urechile oamenilor înjurăturile, violurile, crimele sângeroase, accidente ce au corpuri umane dezmembrate etc., or, toate acestea fac parte din cea mai reală realitate în care trăim;
- c) orice eveniment public, indiferent cine-l organizează, are impact asupra publicului, format din bărbați și femei;
- d) evenimentul poate fi organizat de bărbați, dar jurnalistul comunică despre aceasta societății în care conviețuiesc și bărbați, și femei. Opinia femeilor, în asemenea caz, conferă relevanță mai mare comunicării;
- e) bărbații nu organizează evenimente de dragul evenimentelor. Deci, este important să cunoaștem și ce cred femeile despre evenimentele organizate de bărbați. Jurnaliștii pot și trebuie să ne ofere această șansă;
- f) bărbații pot organiza evenimente fără dorința de a cunoaște și opinia femeilor. Bunăoară, un ministru anunță sistarea indemnizațiilor pentru mamele singure, iar adjuncții lui motivează acțiunea prin criza economică. Un jurnalist ne-meseriaș s-ar putea limita la informația oferită de demnitari, fără teama de a fi bănuțit de părtinire. Un profesionist, însă, va considera informația insuficientă fără opinia persoanelor vizate, adică a mamelor singure. Ar fi o abordare corectă, iar în subiect ar fi prezente și femeile, chiar dacă evenimentul a fost strict „masculin”. Nu există evenimente publice care să nu aibă impact și asupra bărbaților, și asupra femeilor. Din această perspectivă, echilibrul de gen pentru un jurnalist este nu doar preferabil, ci obligatoriu.

Mitul nr. 2:

„Experții-bărbați sunt mult mai numeroși”

Demitizare: îndoielnică afirmație, pentru că, în realitate, nimeni nu a numărat experții și expertele. Îndoiala mai vine și de la adevărul că, anual, sunt mai multe absolvente decât absolvenți ai facultăților, masteratelor și doctoratelor. Or, acestea-s potențiale experte. Pur și simplu, din inerție, noi, jurnaliștii, mergem la experți mai des decât la experte.

Mitul nr. 3:

„Femeile sunt mai puțin dispuse să ofere opinii și expertiză la fel de ușor și de frecvent ca bărbații”

Demitizare: cine caută căi ușoare în jurnalism, a greșit adresa. În toată lumea și femeile, și bărbații „se tem” în egală măsură de

jurnaliști. Mai degrabă, lenea profesională, abilitățile de comunicare insuficiente și lipsa de insistență generează deficitul de experte. Mai adăugăm mentalitatea, stereotipurile și inerția care ne fac să căutăm expertiza doar în rândurile bărbaților. Fiecare în activitatea profesională are destule cazuri când și bărbații, mai ales, la prima adresare, au fost puțin dispuși sau au refuzat să ofere expertiză. Doar că la cei „puțin dispuși” revenim cu solicitările noastre, îi ajutăm să depășească „teama de microfon”, iar de cele „puțin dispuse” uităm. Dacă nu le-am uita, cu siguranță, le-am dispune să coopereze cu noi.

Mitul nr. 4:

„Apelăm la nume cunoscute, pentru că-s mai credibile. Iar bărbați pe care-i cunoaște toată lumea sunt mai mulți”

Demitizare: corect! Dar cu niște precizări:

- a) noi, mass-media, „construim” nume cunoscute! Noi transformăm anonimii în nume cunoscute. Mai rămâne să procedăm la fel și cu anonimele;
- b) nu doar „numele cunoscute” sunt credibile. O savantă, să zicem, deși necunoscută publicului larg, este credibilă prin faptul că are statut social de savantă. Doar că mass-media trebuie s-o descopere, s-o includă în baza de date cu experți/experte a redacției și, apelând la ea când e cazul, s-o facă „nume cunoscut”;
- c) nimeni nu ne interzice să apelăm la nume cunoscute, dar am putea să „construim” noi nume cunoscute, ceea ce ne-ar aduce satisfacția descoperirii.

Mitul nr. 5:

„Dacă femeile ar fi mai active, ar fi prezente și-n produsele mediatice”

Demitizare: ideea este eronată pentru că:

- a) mass-media nu au menirea să-i aducă în prim-plan pe cei mai activi cetățeni, ci să ofere un spectru cât mai larg de opinii. Dacă, să zicem, prim-ministrul e cel mai activ, nu înseamnă că este îndreptățit să umplem ziarul și Internetul doar cu prim-ministrul. Am putea, dar cine ne-ar urmări!? Chiar dacă prim-ministrul e cel mai activ, activismul lui nu este un scop în sine, ci are sau trebuie să aibă impact asupra oamenilor. Impactul poate fi diferit – și bun, și prost. Și oamenii (care sunt și bărbați, și femei) doresc să știe ce cred alți oameni despre prim-ministrul activ;

Echilibrul de gen în produsele mediatice

- b) nimeni decât redacția planifică, realizează și publică/difuzează materiale jurnalistice; nimeni decât reporterul alege tema, adresa și protagoniștii. Și dacă nu uită de echilibrul de gen, îl va asigura. Reporterul decide, nu bărbații mai activi decât femeile;
- c) dacă în țară oamenii sunt jumătate femei și jumătate bărbați, și dacă îi considerăm pe toți deopotrivă de valoroși, atunci ar însemna să-i avem deopotrivă și-n produsele mediatice;
- d) sunt domenii de activitate dominate exagerat de femei, cum ar fi sănătatea, educația etc., care fac parte din domeniul tematic social, dar și acesta, în mass-media, este reprezentat preponderent de protagoniști-bărbați. Unde-i logica?
- e) despre unii bărbați activi, mai ales politicieni, cunoaștem tot. A-i aduce de fiecare dată în atenția publică ar însemna să irosim timpul oamenilor, de rând ce le oferim aceleași opinii tirajate încontinuu. Să întrebăm și pe alții/altele ce cred. Doar noi mergem la protagoniști/protagoniste și nu viceversa;
- f) oamenii prețuiesc diversitatea opiniilor din mass-media. Diversitatea nu poate fi obținută dacă sunt ignorate opiniile femeilor, oricât de pasive ar fi considerate ele de mass-media.

Mitul nr. 6:

„Dacă mai multe femei ar fi în funcții înalte, ar fi mai prezente și-n produsele mediatice”

Demitizare: ideea trebuie abandonată, deoarece:

- a) mass-media nu au menirea sa-i abordeze pe cei puțini, dar cu funcții înalte, și să-i ignore pe cei mulți, dar fără funcții;
- b) o mass-media „plină de funcționari înalți” ar fi cea mai plictisitoare, dat fiind că opiniile unor atare funcționari fie că sunt arhicunoscute, „pieptănate cum trebuie”, fie că pot fi ghicite cu ușurință;
- c) cei cu funcții înalte nu au un drept mai mare la opinie și nu se bucură de o libertate mai mare de exprimare, decât cei fără funcții;
- d) cei cu funcții înalte lucrează ori trebuie să lucreze pentru acei fără funcții. Acestora din urmă trebuie să li se ofere posibilitatea să spună ce cred despre primii;
- e) jurnalistul nu le poate oferi femeilor funcții înalte, dar este obligat să asigure diversitate de opinii fără a aștepta când mai multe femei vor ajunge în funcții înalte.

De reținut:

- În jurnalism, ca și în viață, nu există teme străine de problematica de gen. Contează abordarea. Orice temă poate fi privită și din perspectiva de gen.
- A scrie despre femei la fel de des ca despre bărbați nu înseamnă o favoare făcută femeilor, ci o exercitare onestă a meseriei.
- Mass-media nu poate și nu trebuie să **asigure** echilibrul de gen în societate. Mass-media, însă, poate și are obligația să **contribuie** prin mijloacele specifice la asigurarea echilibrului de gen în societate.
- Mass-media, în mare, poate contribui la asigurarea echilibrului de gen prin valorificarea a două oportunități: abordarea sistematică și în cunoștință de cauză a tematicii de gen și prezența simetrică a protagoniștilor – bărbați și femei, în produsele mediatice, indiferent de genul jurnalistic, temă sau loc (zonă geografică, studio radio/tv etc.) în care sunt realizate.
- Abordarea tematicii de gen necesită documentare temeinică. Documentarea ferește mass-media de stereotipurile persistente și, în definitiv, periculoase; o determină să evite utilizarea de sintagme profund eronate când e vorba de femei, cum ar fi, de exemplu, „reprezentantele sexului slab” sau „reprezentantele sexului frumos”. Semnificația sintagmelor respective relevă tot atâta „adevăr” ca și cea a clișeului jurnalistic „guvernul are grija permanentă de generația în creștere”. Dacă femeia, în comparație cu bărbatul, face zilnic două norme de lucru, una – la serviciu și alta – în gospodărie, în ce măsură reprezintă „sexul slab”?! Dacă femeia a inventat șampania, vesta antiglonț sau ștergătoarele de parbriz, a făcut-o pentru că reprezintă „sexul frumos”?! Fiecare om, că-i bărbat ori femeie, are la origine, când vine pe lume, două începuturi, de la mamă și de la tată. A înțelege și a accepta acest adevăr este suficient pentru a nu mai împărți lumea în slabi și în puternici.
- Femeia cu funcție înaltă care, pe lângă treburile de stat, mai reușește „să rămână frumoasă, să îngrijească de soț și de copii, să țină gospodăria” etc., mai degrabă merită compătimită și nu elogiată de mass-media, pentru că, în comparație cu bărbații, ea are nevoie de argumente în plus pentru a se afirma în cariera profesională. Mass-media poate și trebuie să militeze pentru o distribuire echitabilă a responsabilităților în viața privată și în cea publică.
- În asigurarea unui echilibru de gen al protagoniștilor subiectelor mediatice contează două elemente-cheie: planificarea corespunzătoare și existența unei baze de date cu experți/experte pe domenii, actualizată în permanență. Este în puterea managerilor de redacție să dispună planificarea și asigurarea echilibrului de gen în produsele mediatice oferite publicului.
- Experți/experte înseamnă persoanele care posedă cunoștințe speciale într-un anumit domeniu. Asemenea persoane au activat sau activează

peste tot: în Președinție, Parlament, Guvern, în agenții, consilii, unități economice, în educație, știință și sănătate, în societatea civilă etc. Azi, în condițiile „satului global”, este posibilă cooptarea experților/expertelor din chiar tot „satul”.

- Planificarea oricărui produs mediativ: reportaj foto, vox-populi sau dezbateri televizată, solicită a lua în calcul, inclusiv: diversitatea tematică (să nu se repete teme), diversitatea geografică (să nu se repete același loc sau localitate), diversitatea protagoniștilor (să nu se repete aceiași eroi). Aceeași temă, același loc, aceiași eroi sunt ca cele mai gustoase plăcinte: dacă le mănânci zilnic, degrabă-ți vor sta în gât. Lumea-i splendidă prin diversitate. Ar fi păcat ca mass-media să-i știrbească din splendoare. Unu-i bine, dar doi – și mai bine. Monologul e bun, iar dialogul – și mai bun. Două voci e bine, dar două voci, de femeie și de bărbat, e și mai bine.
- Este necesar un echilibru al contextelor în care apare femeia în produsele mediatice. Contextul negativ face rating, dar poate discrimina. Istoriile cu femei de succes pot deconstrui barierele de gen din societate.
- Abundența produselor mediatice cu accent pe calitățile fizice reproduc imaginea stereotipizată a femeii ca „obiect sexual” și cu statut social inferior bărbatului.
- Femeile, exact ca și bărbații, votează politicieni. Prin urmare, exact de dese ca și bărbații trebuie să li se solicite opinia cu referire la chestiuni politice.
- Este necesar ca echilibrul de gen să devină un principiu jurnalistic firesc, precum principiul veridicității, imparțialității, echidistanței etc.
- Este necesar ca echilibrul de gen să devină un criteriu de calitate la monitorizarea conținuturilor mediatice, monitorizare, pe care este indicat să o facă periodic fiecare redacție, dacă dorește să crească profesional.
- Stereotipurile de gen s-au răsfrânt și în limbaj. Depășirea stereotipurilor necesită a utiliza forma feminină, cel puțin, acolo unde e posibil (reporteră, deputată, fotografă, consilieră, ingineră etc.).
- Mass-media rămâne un important formator al opiniilor și un actor cu un rol major în instituționalizarea normelor sociale, iar credibilitatea pe care o are îi impune o abordare corespunzătoare a problematicii de gen. În caz contrar, discursul mediativ va perpetua percepțiile perimate care dinamitează progresul social.
- Echilibrul de gen prezent în produsele mediatice este un indiciu de maturitate profesională.

Limbaajul de gen în mass-media

Recent, directorul unuia dintre cele mai vestite ziare din lume a fost acționat în judecată pentru faptul că nu a angajat femei în poziții de top în redacție. În instanță se discută o amendă de milioane de dolari. E vorba de SUA (publicația New York Times)³, unde, ca și la noi, discriminarea femeilor la angajare în câmpul muncii încă există. Nu este, însă, singura formă de marginalizare și stigmatizare a celor care „de jure” sunt protejate de lege. Nu este singura modalitate prin care democrațiile mai vechi și mai noi, care declară tratament egal pentru toate persoanele, indiferent de vârstă, sex, naționalitate, religie etc., ignoră recunoașterea valorii fiecăruia și mențin instituțional, tacit sau deschis, androcentrismul (centrarea pe bărbat).

Limbaajul sexist reprezintă, de asemenea, o puternică formă de discriminare de gen. Despre acesta vrem să discutăm, pentru a înțelege mai bine cum se manifestă și de ce trebuie contracarat din orice formă de discurs (media, politic, educațional ș.a.).

- În lingvistică, discursul este definit ca limbaaj al interacțiunii sociale (definiția funcțională), este cel ce dă formă conștiinței noastre. Limbaajul creează *realitatea socială*, respectiv, condiționează modul în care comunitățile lingvistice văd lumea, pe sine și raporturile de putere dintre indivizi.
- Să ne amintim ce efecte produce limbaajul? Ce consecințe are abilitatea de a folosi simboluri asupra mediului social și asupra propriei noastre vieți? Limbaajul produce *definiții, clasificări, ierarhizări, influențează percepția noastră prin descrieri, caracterizări, atribuirii, bias-uri (pozitive-negative), afectează relațiile*. Modul în care gândim și definim relațiile influențează evoluția lor. Totodată, limbaajul presupune *evaluări* și poate avea un efect degradant asupra celorlalți (de exemplu, prin discursul disprețului sau al urii, excluderii).
- Limbaajul joacă un rol foarte important în mass-media, or, dacă este utilizat neadecvat, poate discrimina, răni, afecta demnitatea celui alt sau poate contribui la tratamentul corect al oamenilor.
- Limbaajul echilibrat în privința genului, pentru care pledăm, este acela care prin expresiile și conotațiile sale asigură un tratament lingvistic egal, nediscriminatoriu, atât femeilor, cât și bărbaților.
- Exclueți, nu tolerați limbaajul sexist din discursul media, deoarece acesta include termeni și expresii care exclud, jignesc sau trivializează fie femeile, fie bărbații, după caz (încadrarea indivizilor în categorii pe baza stereotipurilor, folosirea de etichete jignitoare, umor deplasat, folosirea cuvintelor

³ <https://www.theguardian.com/media/2016/apr/28/new-york-times-ceo-sued-discriminatory-hiring-practices>

care exclud) și îl atestăm frecvent. Din acest considerent, Legea nr.71 din 14.04.2016 pentru modificarea și completarea unor acte legislative⁴ prevede introducerea unui nou articol în Legea nr. 5-XVI din 9 februarie 2006 cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați⁵ – articolul 2, prin care se definește: „*limbaj sexist* – expresii și adresări ce prezintă femeia și bărbatul în manieră umilitoare, degradantă și violentă, ofensând demnitatea acestora”. Reținem, de asemenea, că articolul 8. Egalitatea de șanse în mass-media, p.(2) stipulează: „Este inadmisibilă și se sancționează conform legislației publicarea oricăror materiale și informații de caracter sexist și utilizarea limbajului sexist”.

- Indiciile ce pot fi imediat observate ca **mărci ale limbajului sexist** și trebuie evitate sunt, așadar:
 - ✓ folosirea **generalizărilor și a termenilor cu caracter absolut**: „*toți bărbații care dețin puterea sunt obsedați de ...*”; „*toate femeile din politică au în spate ...*”; „*niciodată o femeie care nu este măritată ...*”; „*întotdeauna bărbații sunt mai raționali, iar femeile mai emotive și isterice*” etc.;
 - ✓ utilizarea de **apelative stereotipice, eufemistice, peiorative, de diminutive sau de forme excesiv de politicoase**, pentru a desemna persoanele din categoriile discriminate: „*drăguță*” sau „*dragă*”, „*păpușă*”, „*stămată și frumoasă doamnă*” etc. Atestăm tendința de folosire frecventă a diminutivelor chiar și în titluri, în special pentru fete/femei („*Ghinion pentru o soferiță! A încurcat pedalele și a ajuns cu mașina în râu*”; „*Mămicile au dat buluc la recalcularea indemnizației de creștere a copilului*”; „*100.000 de fetițe, injectate cu un vaccin controversat*”), nu și pentru băieți/bărbați vizați în același context sau problemă („*Tații divorțați vor custodia comună a copiilor*”; „*Băieții ar putea fi vaccinați împotriva papiloma virusului uman*”). Se întărește, astfel, tratamentul diferențiat față de persoanele de gen feminin care, indiferent de vârstă, sunt percepute mereu ca fiind sensibile, lipsite de putere și au nevoie de protecție;
 - ✓ **aplicarea de calificative de întărire a unor stereotipuri**: „*Mihai Ghimpu despre Maia Sandu: E o păpușă frumoasă. Vreau una deșteaptă*”; „*Doamnei Greceanii vreau să îi mulțumesc pentru participare. Mai rău pentru bărbații din cadrul PSRM și mai departe, de la Kremlin, care s-au ascuns după fusta ei. Trebuiau să iasă în față, așa cum se cuvine într-o asemenea situație. Nu o doamnă care e deja la apusul activității, la 59 de ani, la vârsta de pensie – hai, du-te și candidază la primăria Chișinău. Eu înțeleg când înaintea o doamnă în plină putere de afirmare, și profesională, și personală, cum doriți, și să vină să concureze*”, a declarat contra-candidatul pentru funcția de edil al capitalei în 2015;
 - ✓ **referiri stereotipice sexualizate despre vestimentație, aspect corporal** („*Antonia, cu un decolteu amețitor. Cât de sexy arată în a șasea lună de sarcină*”; „*Pentru ele merită să te uiți la Olimpiada de la Rio*” – referințe foto la corpurile semidezgolite ale unor sportive și nu la performanțele lor),

⁴ <http://lex.justice.md/md/365019/>

⁵ <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=315674&lang=1>

comportamente, slut shaming (tratarea femeilor ca târfe) (un concept ce descrie un act de blamare a femeilor pentru comportamentul sexual și nu doar, pe care îl au și care nu se încadrează în normele sociale. Cazul cum a fost tratată Domnica Cemortan de unele instituții de presă este un exemplu elocvent în acest sens). Alt exemplu: „Noi știm cum se numește acea categorie de doamne care unuia îi spune că-l iubește, iar pe de altă parte practică sex pe bani”, a afirmat un expert în cadrul unei emisiuni TV, dorind, în acest fel, să ilustreze politica dusă de autonomia găgăuză care primește bani de la UE, însă se declară pro-Rusia;

- ✓ **glume, aluzii cu tentă sexuală, vulgarități:** candidatul republican la președinția SUA, Donald Trump, a făcut recent un comentariu extrem de vulgar și sexist referitor la șansele lui Hillary Clinton de a câștiga scrutinul prezidențial, subliniind că ea nu câștigă niciodată. „Chiar și într-o cursă cu Barack Obama, ea a fost învinsă. Nu știu care dintre ei era mai rău. Nu știu cum ar putea fi mai rău? Ea era favorită în 2008, era favorită să câștige în scrutinul intern, dar i-a tras-o Obama, vreau să spun că a pierdut.”
- Strategiile de marginalizare a experienței feminine sunt dublate, în afară de expresiile abjecte („mama denaturată”, „femeia adulteră”, „fiică răităcită” etc.) și de alte mecanisme discursive care nu trebuie ignorate, ci excluse:
- ✓ **înlocuirea frecventă a identității profesionale cu cea de gen** („femeia” în loc de „judecătoarea X”, „asistenta medicală Y”);
- ✓ **numirea indirectă, adiacentă unei personalități masculine** („soția lui ...”, „fiica/nora lui ...”, „amanta/concubina lui ...”, „Sora ministrului Justiției, acționată în judecată de MoldATSA din cauza restanțelor la un credit preferențial”; „Soția ministrului Transporturilor, condamnată definitiv de justiția din România”);
- ✓ **privilegierea indicilor de aparență fizică și/sau de statut marital** („tânăra blondă” sau „mamă singuratică”; „un băiat chipeș”; „burlac irezistibil”; „Top 10 burlăcițe în politica autohtonă 2016”);
- ✓ **utilizarea numelor generice și a numelor de profesii/funcții doar la masculin** – o dezbatere actuală, chiar dacă Academia Română de la București, dar și cea de la Chișinău, refuză să o „audă” și să recunoască faptul că bărbații au avut monopolul în impunerea limbajului în viața publică⁶, construindu-și, astfel, o poziție de supremație socială.

Caracterul ideologic al limbii nu este de domeniul conștiinței publice, cred unii/unele lexicologi/e, lexicografi/e. DEX-ul, DOOM-ul, noul Clasificator al ocupațiilor și din Republica Moldova, și din România, cele trei nomenclatoare de meserii, specialități, profesii pentru învățământul superior și profesional tehnic, dar și dicționarele păstrează în continuare numai forme de masculin pentru majoritatea profesiilor, funcțiilor, meseriilor,

⁶ Recomandăm Dale Spender, *Men Made Language* („Bărbații au făcut limbajul”), publ. Routledge&Kegan Paul, 1980; Paul Simpson, *Language, Ideology and Point of View*, Routledge, London and New York, 1994, p. 161-178

titlurilor academice, militare. Excepțiile sunt foarte puține. Se acceptă „*servitor-servitoare*”, „*secretar-secretară*”, „*muncitor-muncitoare*”, „*învățător-învățătoare*” ș.a., dar poliția gramaticală ne taxează imediat atunci când vorbim de „*europarlamentar-europarlamentară*”, „*deputat-deputată*”, „*ministru-ministră*”, „*ambasador-ambasadoare*” etc.

Spania, Franța, dar și țările anglofone au trecut profesiile și la feminin, deși, în cazul acestora din urmă, reamintim că limba engleză nu face diferențe de gen. Anglofonii au schimbat „*chairman*”, de exemplu, cu „*chairperson*”, iar când fac referire la grupuri în care sunt persoane de ambe sexe spun întotdeauna *ea/el, el sau ea, femei și bărbați*.

Atâta vreme cât femeile participă direct la piața muncii și ocupă posturi, această realitate trebuie consemnată și de Clasificatorul ocupațiilor, și de nomenclatoare, și de dicționare. Așa a fost norma inițială, bărbații au ocupat primii mai multe funcții. S-a omis apoi trecerea în actele de reglementare și dicționare a numelor de profesii și la feminin atunci când femeile au început să practice meserii, să dețină poziții ocupate altădată numai de bărbați. Astfel, s-a creat și se menține ideea unui standard masculin care alimentează percepția că suntem pe locurile „rezervate” celui alt gen, iar femeile trebuie să se încadreze în acest standard considerat „natural”.

În acest caz, de ce nu utilizăm corespondentul feminin încetățenit de „*manichiuristă*”, „*dădăcă*” (livr. „*bonă*”, „*nursă*”), „*moașă*”, „*menajeră*” ș.a. atunci când ne referim la bărbați care își câștigă existența din aceste ocupații. Deghizarea acestora sub termenii „*persoană specializată în facerea manichiurii*”, „*persoană care îngrijește de copii*”, „*lucrător medical care acordă ajutor femeilor în timpul nașterii*”, „*personal de întreținere*”, atestați în dicționare⁷, dau desigur o altă greutate valorică aceleiași ocupații ca statut social. Totodată, indică direct acceptarea cu scârț a permutării unor roluri predestinate „istoric, firesc și natural” femeilor (cele care țin de „etica grijii” pentru cineva sau ceva) și „Nu doar pentru că este mai puțin obișnuit, ci pentru că este subminant pentru sistemul de valori pe care se sprijină patriarhatul.”⁸

Să recunoaștem, însă, că alternativa propusă și acceptată normativ demonstrează că se poate să găsim soluții. De ce, atunci, continuăm să ținem femeile la respect sau sub tăcere prin menținerea formelor masculinizate pentru mai multe profesii/funcții, dar și alte mărci ale limbajului sexist în limbă conform unor norme gramaticale pe care e timpul să le schimbăm așa cum au procedat specialiștii din țările amintite?

Subscriem ideii avansate de autoarele unei lucrări⁹ că rezistența înaltului for academic român la acceptarea formelor de feminin pentru profesii/funcții masculinizate derivă dintr-un „sexism în practica lingvistică”. La nivelul uzului, acesta este susținut de prescripțiile gramaticii normative (*Gramatica Academiei*, Mioara Avram, *Gramatica pentru toți* etc.). La acestea, de regulă, fac referință, întemeiată s-ar părea, persoanele care nu sunt de acord cu utilizarea și a formelor feminine („*doamnă doctoră*”, „*doamnă avocată*”, „*doamnă academiciană*” etc.). **Prin recomandarea utilizării formei de masculin ca generică, iar acordul între referent și poziție,**

⁷ Cf. și <https://dexonline.ro/definitie/>, accesat 11.08.2016

⁸ G. Crețu, *Femei din toate limbile, uniți-vă!*, <http://GABRIELA.CRETU.ro>, 11/5/2004, accesat în 2005

⁹ O. Dragomir, M. Miroiu (editoare), *Lexicon feminist*, Ed. „Poliron”, 2002, p.319-321.

ocupație să fie făcut întotdeauna la masculin, deoarece așa este corect gramatical, se pierde din vedere faptul că norma lingvistică nu este atemporală și imuabilă. Or, ea este elaborată de persoane care au și ei/ele prejudecățile lor, precum și o rezistență mai mică sau mai mare la schimbare.

Este, prin urmare, la fel de corect, firesc pentru limba română să spunem și „muncitoare”, „educatoare”, „învățătoare”, „secretară”, „directoare”, „jurnalistă”, „contabilă”, dar și „filosofă”, „chimistă”, „ingineră”, „președintă”, „deputată”, „ministră” și sună bine din punct de vedere fonetic¹⁰. În opinia noastră, susținută și de lingvistul Alexei Axan de la Casa Română din Chișinău, și de regretatul savant Anatol Ciobanu, membru corespondent al Academiei de Științe a Moldovei, sesizarea din 2011 a deputatei Andreea Paul în adresa Academiei Române pentru a feminiza funcțiile publice, este absolut întemeiată.

Trebuie să amintim că demersul pentru un limbaj de gen nediscriminatoriu a fost inițiat încă de la sfârșitul sec. XXI și este susținut până în prezent de autoarele unor studii de gen de referință pentru arealul românesc, militantele pentru asigurarea egalității de gen Mihaela Miroiu, prof. univ. teoreticiană și militantă feministă, Laura Grunberg, dr. în sociologie, Otilia Dragomir, dr., specialistă în analiza discursului și studii de gen, Daniela Roventă-Frumușani, prof. univ., dr., specialistă în semiotică, analiza discursului, retorică și argumentare și alte membre ale societăților AnA, FILIA, precum și de Gabriela Crețu, politiciană română, Cristian Pârvălescu, prof. univ., politolog, Ecaterina Mardarovici, ex-deputată, președintă a Clubului politic 50/50, Alina Radu, jurnalistă, directoare a „Ziarului de Gardă”, Daniela Terzi-Barbăroșie, psihologă, ex-directoare a Centrului național de studii și informare pentru problemele femeii „Parteneriat pentru Dezvoltare”, Antonia Fonari, președinta Consiliului ONG din Republica Moldova, Petru Macovei, director executiv al Asociației Presei Independente din Republica Moldova și alte persoane din diverse medii – filologie, jurnalism, politică, economie.

Atestarea și utilizarea tot mai frecventă a formelor de feminin în discursul public, dar și privat din ultimii doi ani în Republica Moldova, denotă că o bună parte din purtătorii limbii române, conștient sau mai puțin conștient, resimt faptul că mobilitatea limbii este mai redusă decât a societății însăși și nu mai tolerează patriarhatul lingvistic încă „protejat” normativ de înaltul for academic, care, sperăm, să se autoseizeze în sfârșit.

Mass-media este o forță. Utilizată în mod etic, inclusiv prin promovarea limbajului nediscriminatoriu în privința genului are un impact major în schimbarea în mai bine a societății umane!

¹⁰ Argumentul exprimat în acest sens de purtătoarea de cuvânt a Academiei Române, Elena Solunca („Așa ceva nu se poate și sună îngrozitor, pentru că este vorba de funcție, nu de persoană”), la sesizarea deputatei PDL, Andreea Paul, de a recunoaște oficial formele de feminin ale funcțiilor publice, nu este concludent. A se vedea Andreea Paul cere sa se schimbe DEX-ul: Academia sa „feminizeze ...www.ziare.com > Politic > Andreea Paul > PDL, accesat 20.07.2013.

Bine de știut

Legi naționale

- Legea cu privire la asigurarea egalității de șanse pentru femei și bărbați (2006);
- Legea cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie (2008);
- Legea cu privire la asigurarea egalității (2012);
- Legea nr. 71 pentru modificarea și completarea unor acte legislative (2016); Legea nr. 71 vizează modificări în mai multe legi, inclusiv cea a Guvernului, Legea presei, Legea cu privire la publicitate, Codul muncii, Codul electoral etc.

Angajamentele internaționale relevante

- **Convenția privind Eliminarea tuturor Formelor de Discriminare față de Femei – CEDAW** (ratificată în 1994) și **Protocolul opțional** (ratificat în 2006). Comitetul CEDAW emite concluzii și recomandări referitoare la progresul în cadrul CEDAW. Concluziile finale ale rapoartelor periodice ale Republicii Moldova (2013) se referă la diferite domenii reglementate în temeiul convenției: legislație și instituții, măsuri speciale temporare, combaterea violenței împotriva femeilor, a stereotipurilor, participarea la viața politică și publică, educația, ocuparea forței de muncă, sănătate, statutul femeilor din mediul rural, grupuri dezavantajate de femei, căsătoria și relațiile de familie.

Directive europene privind egalitatea de gen:

- Directiva 79/7/CEE din 19 decembrie 1978¹¹ care obligă statele membre să aplice progresiv principiul egalității de tratament între bărbați și femei în domeniul securității sociale;
- Directiva 92/85/CEE din 19 octombrie 1992¹² care introduce măsuri menite să îmbunătățească siguranța și sănătatea la locul de muncă în cazul lucrătoarelor gravide, care au născut de curând sau care alăptează;

¹¹ <https://www.senat.ro/UploadFisiere%5C106d721d-55e0-4283-ad91-45926e1b1b64%5CDirectiva%20CE%207%201979%20egalitate%20in%20domeniul%20securitatii%20sociale%20-ro.pdf>

¹² http://www.sl.ie.ro/Up/Files/File/Downloads/legislatie%20internationala/92_85.pdf

- Directiva 2004/113/CE din 13 decembrie 2004¹³ care implementează principiul egalității de tratament între femei și bărbați pentru accesul la bunuri și servicii și furnizarea de bunuri și servicii;
- în 2006, au fost abrogate o serie de acte legislative care au fost înlocuite de Directiva 2006/54/CE din 5 iulie 2006¹⁴ privind punerea în aplicare a principiului egalității de șanse și egalității de tratament între bărbați și femei în materie de încadrare în muncă și de muncă (reformare). Această directivă definește discriminarea directă și indirectă, hărțuirea și hărțuirea sexuală. Directiva încurajează, de asemenea, angajatorii să ia măsuri preventive de combatere a hărțuirii sexuale, consolidează sancțiunile pentru discriminare și asigură înființarea în statele membre de organisme responsabile cu promovarea egalității de tratament între bărbați și femei. În prezent, Parlamentul European dorește revizuirea acestei directive în ceea ce privește dispozițiile privind egalitatea de remunerare și a adoptat un raport de punere în aplicare, pe baza mai multor studii comandate de Serviciul Parlamentar European pentru Cercetare (EPRS);
- Directiva 2010/18/UE a Consiliului din 8 martie 2010¹⁵ de punere în aplicare a acordului-cadru revizuit privind concediul pentru creșterea copilului încheiat de BUSINESSEUROPE, UEAPME, CEEP și CES și de abrogare a Directivei 96/34/CE;
- Directiva 2010/41/EC din 7 iulie 2010¹⁶ privind aplicarea principiului egalității de tratament între bărbații și femeile care desfășoară activități independente, inclusiv agricole, precum și protecția femeilor care desfășoară activități independente, pe durata sarcinii și a maternității, care abrogă Directiva 86/613/CEE a Consiliului;
- Directiva 2011/36/UE din 5 aprilie 2011¹⁷ privind prevenirea și combaterea traficului de persoane și protejarea victimelor acestuia. Această directivă înlocuiește Decizia-cadru 2002/629/JAI a Consiliului și prevede armonizarea sancțiunilor pentru traficul de ființe umane în statele membre, precum și a măsurilor de sprijin pentru victime, și solicită statelor membre să „ia în considerare luarea de măsuri pentru ca utilizarea serviciilor care fac obiectul exploatării, atunci când utilizatorii serviciilor respective știu că persoana care le prestează este o victimă [a traficului] să constituie o infracțiune, pentru a descuraja cererea”; directiva instituie, de asemenea, funcția de coordonator european de combatere a traficului de ființe umane;

¹³ <http://www.mmuncii.ro/pub/imagemanager/images/file/Domenii/Egalitate%20de%20sanse/Directiva%20CE%20113%202004%20egalitate%20in%20acces%20si%20furnizare%20bunuri%20si%20servicii%20-ro.pdf>

¹⁴ <http://fs.asistentjudiciar.ro/0618667a9fcd73ea7171de5c4a78bc7.pdf>

¹⁵ <http://www.mmuncii.ro/pub/imagemanager/images/file/Domenii/Egalitate%20de%20sanse/Directiva%20UE%2018%202010.pdf>

¹⁶ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A32010L0041>

¹⁷ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A32011L0036>

- Directiva 2011/99/UE din 13 decembrie 2011¹⁸ de instituire a Ordinului european de protecție, cu scopul de a proteja o persoană „de o faptă penală comisă de către o altă persoană care i-ar putea pune în pericol viața, integritatea fizică sau psihologică, demnitatea, libertatea personală sau integritatea sexuală” și care permite unei autorități competente dintr-un alt stat membru să continue acordarea de protecție pentru persoana respectivă pe teritoriul celui alt stat membru; directiva este consolidată prin Regulamentul (UE) nr. 606/2013 din 12 iunie 2013 privind recunoașterea reciprocă a măsurilor de protecție în materie civilă, care garantează că măsurile de protecție civilă sunt recunoscute peste tot în UE;
- Directiva 2012/29/UE din 25 octombrie 2012¹⁹ de stabilire a unor norme minime privind drepturile, sprijinirea și protecția victimelor criminalității, și de înlocuire a Deciziei-cadru 2001/220/JAI a Consiliului.

¹⁸ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A32011L0099>

¹⁹ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A32012L0029>

Referințe utile:

- http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/ro/displayFtu.html?ftuid=FTU_5.10.8.html
- [http://www.europarl.europa.eu/RegData/publications/2012/0001/P7_PUB\(2012\)0001_RO.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/publications/2012/0001/P7_PUB(2012)0001_RO.pdf)
- <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A8-2015-0015+o+DOC+XML+Vo//RO>
- <http://www.mmuncii.ro/pub/imagemanager/images/file/Domenii/Egalitate%20de%20santse/Strategia%20UE%20pentru%20egalitatea%20intre%20femei%20si%20barbati%20%202010-2015.pdf>
- http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/document/index_en.htm
- <http://un.by/pdf/posobie%20journalists.pdf>
- <http://eige.europa.eu/content/gender-equality-index#/>
- <http://eige.europa.eu/sites/default/files/documents/mh0215616enn.pdf>
- <http://cotedegen.wgz.ro/home/studii-de-caz/fran-a-conceptul-de-paritate>
- <http://www.equal.ro/platforma/materiale/Ghidul.pdf>
- <http://infopolitic.ro/wp-content/uploads/2015/10/ghid-buna-intelegere-a-discriminarii-de-gen-in-media.pdf>

